

**ZAMONAVIY MEHNAT BOZORIDA BO'LAJAK AKADEMIK VOKAL
XONANDALARINI ISH BILAN TA'MINLASHDAGI
KOMPETENSIYALARINING AHAMIYATI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7748017>

Mansurbekova Feruza Gayratovna

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
"Vokal" kafedrası dotsenti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada biz zamonaviy o'zbek vokal san'ati ta'limida talabalar, shu jumladan boshqa mamlakatlardan kelganlarning vokal va ijro madaniyatini shakllantirishda joriy pedagogik yondashuvlarni ko'rib chiqamiz.

***Kalit so'zlar:** vokal ijrosi, ta'lim, kompetensiyalar, mehnat bozori, akademik vokal, o'zbek vokal maktabi*

**ЗНАЧЕНИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ ПРИ ЗАНЯТОСТИ БУДУЩИХ ПЕВЦОВ
АКАДЕМИЧЕСКОГО ВОКАЛА НА СОВРЕМЕННОМ РЫНКЕ ТРУДА**

Мансурбекова Феруза Гайратовна

доцент кафедры "Вокала"
Государственного Института искусств и культуры
Узбекистана

АННОТАЦИЯ

В данной статье мы рассматриваем современные педагогические подходы в формировании вокально-исполнительской культуры студентов, в том числе из других стран, в обучении современному узбекскому вокальному искусству.

***Ключевые слова:** вокальное исполнительство, образование, компетенции, рынок труда, академический вокал, школа узбекского вокала*

**THE SIGNIFICANCE OF COMPETENCES IN THE EMPLOYMENT OF
FUTURE ACADEMIC VOCAL SINGERS IN THE MODERN LABOR
MARKET**

Mansurbekova Feruza Gayratovna

Associate Professor of the Department "Vocal"
State Institute of Arts and Culture of Uzbekistan

ABSTRACT

In this article, we consider modern pedagogical approaches in the formation of the vocal and performing culture of students, including those from other countries, in teaching modern Uzbek vocal art.

Key words: *vocal performance, education, competencies, labor market, academic vocal, Uzbek vocal school*

KIRISH

Alohida iste'dod talab etadigan ixtisosliklar ichida bo'lajak vokal xonandalari va o'qituvchilarining faoliyat yo'lini barpo etadigan kasbning amaliyotda mavjud masalalarga muvofiqligi turli mamlakatlar mutaxassislarini tashvishga solmoqda. Agar ta'lim jarayoni bo'lajak vokal o'qituvchilariga tegishli ko'nikma va malakalarni bera olsa, u mehnat bozoriga tayyorlangan mutaxassis sifatida kiradi, agar bo'lmasa, unda ta'lim sifatsiz deb hisoblanishi mumkin. Yuqoridagi har ikki qarash asosida O'zbekiston vokal maktabi buguni va istiqbollari muhokama qilinadi.

Tadqiqotimizning maqsadi mamlakatimizning yetakchi OTMLarining zamonaviy o'quv dasturlari misolida talabalarning vokal va ijrochilik madaniyatini shakllantirishda kompetensiyaviy va integratsiyalashgan yondashuvlardan foydalanish imkoniyatlarini ko'rsatishdan iborat.

TADQIQOT METODI VA METODOLOGIYASI

Ko'pgina taniqli vokal o'qituvchilari, xususan, L.B.Dmitriyev, V.A.Bagadurov, I.K.Nazarenko, G.P.Stulova va boshqalar ushbu masalaga ilmiy yondashdilar.

Xitoylik tadqiqotchi Ni Chjen bu sohadagi vokal maktablarining tushunchalariga tayanib, vokal xonandasi madaniyati darajasini aniqlashda musiqa ilmi va madaniyat mohiyati uning ijro faoliyatining professional darajasida aks etishidir[1,b.1]. O'z navbatida, A.G.Sentsova, L.L.Polishchuk vokal xonandasi ijro madaniyatini shakllantirishdagi o'rni haqida gapiradilar[2,b.377–380].

Vokal ijrochilik madaniyati hodisasini tahlil qilishda tadqiqotchi T.D.Smelkovaning so'zlariga ko'ra, bu hodisa "ijrochilarning professional qobiliyatlari to'plami, shu jumladan yuqori qo'shiqchilik mahorati va sahna madaniyati, vokal xonandasi tomonidan yaratilgan tasvirning badiiy yaxlitligi" bilan belgilanadi. Ushbu asosli fikrlarga tayanib, biz zamonaviy vokal va ijrochilik madaniyatini milliy madaniy va tarixiy ijrochilik an'alarining xonandalar professional saviyasi, asarlarning shaxsiy talqini bilan uyg'unligi sifatida tavsiflashimiz mumkin[1,2].

O'zbek zamonaviy vokal ijrochilik madaniyati, o'z navbatida, milliy madaniy xususiyatlar hamda o'zbek opera an'alarining boy merosini aks ettiradi. Jahon

vokal ijrochilik madaniyati turli mamlakatlar madaniy an'analarining o'zaro ta'siri va integratsiyasi, ijro maktablari hamda ijrochilarning ijodiy o'zaro ta'siridan shakllanadi.

TADQIQOT NATIJALARI

O'zbek vokal ijrochilik madaniyati umumjahon vokal san'ati madaniyatining shakllanishiga ta'sir qiladi, bu opera xonandalarining jahonga mashhur opera spektakllariga qo'shgan hissasidan dalolat beradi.

Yagona jahon vokal ijrochilik madaniyatining shakllanishiga turli mamlakatlar va xalqlar madaniyatining integratsiyalashuvi, globallashtirish texnologiyalarning rivojlanishiga umumiy tendentsiyalar hech qanday chegaraga ega bo'lmagan san'atni rivojlanishiga olib keladi.

Shunday ekan, jahon opera amaliyoti ma'lum darajada raqobatbardosh vokal xonandalarini tayyorlash va tarbiyalash uchun shart-sharoitlarni talab qiladi.

Bularning barchasi vokal sinfining o'quv jarayonini ma'lum bir tartibga solishni, innovatsion pedagogik texnologiya va yondashuvlarni joriy qilishni talab qiladi.

Jahon sahna madaniyatidagi o'zgarishlar, so'nggi o'n yilliklarda klassik asarlarni sahnalashtirishning ta'lim tendentsiyasi, ularni ommalashtirish istagi (masalan, Alisher Navoiy nomidagi katta akademik opera va balet teatridagi spektakllarga ommaviy madaniyatning ta'siri) bilan bog'liq bo'lib, zamonaviy ta'lim maskanida o'zgarishlarni talab qiladi.

Zamonaviy akademik vokal ta'limining asosiy maqsadlaridan biri - opera janrining klassik asarlarini yangilash hamda modernizatsiya qilish sharoitida ijrochining ijodiy tafakkurini rivojlantirish orqali yosh mutaxassisning raqobatbardoshligini ta'minlash va uni mehnat bozorida ish bilan ta'minlashga intilish.

Zamonaviy opera spektakllari ko'pincha sahna matnini talqin qilish erkinligi, harakat vaqtini zamonaviy dunyoga uyg'unlashtirish, shuningdek, jamiyatning dolzarb muammolariga javob beradigan yangi rejissura nuqtai nazari bilan ajralib turadi. Yangi opera muhiti qaysidir ma'noda opera xonandalarining mumtoz tayyorgarligiga muammo tug'diradi hamda ulardan zamonaviy sahna madaniyatini yanada yuqori darajada egallashni talab qiladi.

Shunga qaramay bo'lajak akademik vokal xonandalari o'quv rejasida aktyorlik va sahna mahorati darslari yetarli darajada kiritilmagan. Biroq, mashg'ulotlar davomida olingan sahna tajribasi ijrochining kelajakdagi kasbiy faoliyatining haqiqiy qiyofasiga qanchalik mos kelishi muhokama talab etadigan savol bo'lib qolmoqda.

O'z kreativ tafakkuri, ma'lumotlarni tezkor qidirib topish va tahlil qilish kabi xususiyatlar bizning fikrimizcha zamonaviy akademik vokal xonandasi professional madaniyat o'chog'iga qorishishib ketish uchun talab etiladigan fazilatlardir. Talabada ushbu fazilat va xususiyatlarni shakllanishida avvalambor o'qituvchi xayrixohlik qilishi zarur.

MUHOKAMA

Talaba ta'lim olish jarayonida maksimal darajada vokal-ijroviy madaniyat xususiyatlar tushunchasiga ega bo'ladi. Ushbu jarayonda ustoz tom ma'noda olganda taqlid qilinishi kerak bo'lgan ob'yekt emas, balki talaba, ya'ni o'z yo'nalishini izlayotgan bo'lajak xonandaga yo'l ko'rsatuvchi shaxs sifatida faoliyatini tashkillashi darkor.

B.Kornetov o'z tadqiqotida ta'kidlaganiday XX asr zamonaviy ta'lim tendensiyasi asosida o'qituvchi va talaba umumiy g'oya mualliflari sifatida hamkorlik pedagogikasi tamoillari asosida foaliyatini yo'lga qo'yadilar.

Ta'kidlashimiz joizki shunga qaramay pedagog vokal xonandasi uchun taqlid manbai bo'lib qolmoqda. To'g'rirog'i, umumiy vokal va ijrochilik madaniyati doirasida vokal ta'limiga zamonaviy yondashuvda asosiy e'tibor ijro uslubini to'liq nusxalashdan yosh musiqachining individual talqin qilish fazilatlarini rivojlantirishga qaratiladi.

Binobarin, o'zbek akademik vokal maktabi doirasida o'qituvchining shaxsiy namunasi vokal ijrochilik madaniyatini shakllantirishning muhim qismidir.

Taniqli pedagog L.G.Archajnikovaning yozishicha, aynan ijrochi o'qituvchining shaxsiy namunasi bo'lajak vokal xonandasining madaniyatini shakllantiradi, bu talabani musiqa san'ati sohasiga uyg'unlashtirish, sahna san'ati o'qituvchisi bilan birgalikda, uni "musiqiy madaniyat dirijyori" sifatida tavsiflaydi.

Shu sabablarga asosan o'zbek pedagogikasi xonanda musiqiy ijtimoiylashuvda shaxsiy chegarao'rni bo'lishi zarurligini ta'kidlaydi. E.S.Kurdina ta'kidlashicha, shaxs "mutlaq qadriyat sifatida ijtimoiy taraqqiyot manbai" bo'ladi va uning asosiy sifatlarini tashkil etuvchi badiiy ta'lim manbai musiqadir. Bunda shaxsning mustaqil va yaxlit fikrlashi muhim rol o'ynaydi.

Shaxsning kasbiy vazifalarni bajarishdagi samaradorligi ta'siri yosh mutaxassisni ishga joylashtirish bilan bog'liq turli sohalarda aks etadi.

Vokal xonanda uchun asarni notadan o'qish, vokal apparatini o'zlashtirish va asosiy akkomponiment ya'ni jo'rovovlik qobiliyatlariga ega bo'lish qobiliyati "qat'iy" talablarga misol bo'lishi mumkin. Ushbu qat'iy talablar majburiy ravishda talabalik jarayonidagi imtihonlardayoq sayqallanib boradi.

"Yumshoq" ko'nikmalar - bu xodimning jamoaga qo'shilmasligi, ijtimoiylashishi mumkin bo'lmagan narsadir, shaxsiy va psixologik fazilatlar ish muhitida shunday namoyon bo'ladi. Ushbu yengil ko'nikmalar pedagogikada azaldan qayd etilgan va ular kompetensiyalar deb nom oldi.

Mutaxassisning kasbiy hamjamiyatning to'la huquqli a'zosi bo'lishiga va pedagogik hamda ijrochilik faoliyatini amalga oshirishga imkon beradigan kompetensiyalarni shakllantirish A.E.Fyodorovning tadqiqotida batafsil ko'rib chiqilgan. U ta'limga kompetensiyaga asoslangan yondashuvni "bilimlarni ulashish bilan dominant ta'lim paradigmasini bosqichma-bosqich qayta yo'naltirish, kompetensiyalar majmuasini o'zlashtirish uchun sharoit yaratish ko'nikmalarini shakllantirish" sifatida tavsiflaydi.

O'z navbatida E.Ya. Kogan kasbiy kompetensiyalarni egallash jarayonini mutaxassisning kasbiy muammolarni keyingi hal qilish uchun har tomonlama fikrlash qobiliyati nuqtai nazaridan tavsiflaydi. S.A. Ostaninaning ta'kidlashicha, zamonaviy ta'lim paradigmasi kompetensiyaga asoslangan yondashuvni qo'llashda "biluvchi" shaxsdan kasbiy qiyinchiliklarga "tayyorlangan" shaxsga o'tadi va o'z kasbiy sohasidagi muammolarni hal qilish qobiliyati qo'shiladi.

Tadqiqotchilar A.E.Fyodorov, S.E.Metelyev, A.A.Solovyov va E.V.Shlyakovalar pedagogikadagi kompetensiyalarning beshta yo'nalishini ajratib ko'rsatadilar: ijtimoiy muloqot va jamoada ishlash bilan bog'liq kompetensiyalar; boshqa madaniyatlarga, dinlarga bag'rikenglik bilan bog'liq kompetensiyalar; og'zaki va yozma nutqni bilish darajasini belgilovchi kompetensiyalar; yangi texnologiyalarni tezda o'zlashtirishga yordam beradigan kompetensiyalar; o'rganish va o'rganish istagiga ta'sir qiluvchi kompetensiyalar[1];

Musiqachining yuqori texnologiyali muhitga integratsiyalashuvining bir qismi sifatida axborot texnologiyalarini egallashi O.V.Mxitaryan tomonidan o'rganilib, professional o'zini o'zi rivojlantirish musiqachining axborot muhitiga moslashish qobiliyatiga bevosita bog'liqligini isbotlaydi.

XULOSA

Xulosa qilib ayradigan bo'lsak, yuqoridagi pozitsiyalardan kelib chiqqan holda, zamonaviy akademik vokal ta'lim maydoni ijrochi kasbining mansab kompetensiyalarining rivojlanish dinamikasiga, zamonaviy bilimlarning barcha sohalarining globallashuv tendentsiyasiga va innovatsion texnologiyalarni joriy etishga javob berishi kerak degan xulosaga kelishimiz mumkin.

REFERENCES

1. Чжу Т.-. СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ В ФОРМИРОВАНИИ ВОКАЛЬНО-ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ В ВУЗЕ // Современные

- проблемы науки и образования. – 2022. – № 1. ;
URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=31429>
2. Артемова Е.Г. Основные тенденции в развитии современной оперной режиссуры (на примере московских театров) // Наука, общество, культура: проблемы и перспективы взаимодействия в современном мире: монография. – Петрозаводск, 2021. С. 87-100.
  3. Гиматдинова Э.Р., Гилязов Р.Г. Современные тенденции развития вокального искусства // Музыкальная культура XXI века: Теория, исполнительство, образование: материалы I Всероссийской научно-практической конференции. – 2020. С. 326-331.
  4. Трифонова И.А. Академическое вокальное искусство как социокультурный феномен: диссертация ... кандидата философских наук: 24.00.01 / Трифонова Инна Александровна; [Место защиты: Тюмен. гос. ун-т].- Тюмень, 2011.- 183 с.
  5. Мансурбекова Феруза Гайратовна (2020). ВОПРОСЫ ОБЪЕКТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ И НАУЧНОГО ТВОРЧЕСТВО В ПОДГОТОВКЕ ТВОРЧЕСКИХ ЛИЧНОСТЕЙ. *European Journal of Arts*, (1), 144-147.
  6. Mansurbekova Feruza Gayratovna (2022). ZAMONAVIY TA'LIMDA VOKAL KO'NIKMALARINING ISTIQBOLLARI. *Science and innovation*, 1 (Special Issue 2), 828-831. doi: 10.5281/zenodo.7377721
  7. Мансурбекова, Ф. Г. (2022). YOSHLARDA XOR SAN'ATI HAQIDAGI DASTLABKI BILIM VA KO 'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISHNING ENG SAMARALI USULLARI. *Conferencea*, 112-118.
  8. Васильченко, О. А. (2022). НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ ПОСРЕДСТВОМ МУЗЫКИ. *Conferencea*, 269-273.
  9. Васильченко, О. А. (2022). МУЗЫКАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК НЕОБХОДИМЫЙ АСПЕКТ ЛИЧНОСТНОГО РАЗВИТИЯ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(12), 1393-1397.
  10. Murodova, D. (2021). Scientific And Theoretical Aspects of Musical Thinking. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 1(1), 196-199.
  11. Насритдинова, М. Н. (2022). НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСЦЕЛЕНИЯ ДЕТЕЙ С ПАТОЛОГИЕЙ, СВЯЗАННЫХ С ГИПОКСИИ, ПОСРЕДСТВОМ ИСКУССТВ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 385-393.
  12. Насритдинова, М. Н. (2022). МУСИҚА ИНСОНИАТГА НИМА УЧУН КЕРАК?. *Science and innovation*, 1(Special Issue 2), 577-580.

13. Nasritdinova, M. (2022). DOIRA CHOLG'USIDA IJRO MAHORATINI YUKSALTIRISH (BOLALAR MUSIQA VA SAN'AT MAKTABLARI MISOLIDA). *Science and innovation*, 1(C2), 26-28.
14. Nasritdinova, M. (2022). ЎЗБЕКИСТОН ЖАМИЯТИНИНГ ЯНГИ ТАРАҚҚИЁТ БОСҚИЧИДА ЁШЛАР БАДИИЙ-ЭСТЕТИК МАДАНИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИЖТИМОИЙ-ФАЛСАФИЙ ОМИЛЛАРИ. *Science and innovation*, 1(B6), 950-955.
15. Nasritdinova, M. (2023). ARTPEDAGOGIK YONDASHUV ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI AXLOQIY TARBIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODEL. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 199-204.
16. Rustamov, I. (2022). The Place of Doira Instrument in Uzbek National Art. *Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences*, 5, 74-77.